

Latviešu valodas apguve ģimenes valodas politikas kontekstā

Sanita Martena

XIII Starptautiskais baltistu kongress «BALTU VALODAS LAIKĀ UN TELPĀ»

13.-15.10.2021.

Prezentācijas struktūra

ĢVP – konceptuālais rāmis

Pētījuma metodoloģija

Pētījuma rezultāti ĢVP modeļa kontekstā

Mācību vides ietekme uz ģimenes valodu vidi

Secinājumi

GVP – konceptuālais rāmis

VALODAS POLITIKA UN BĒRNU VALODAS APGUVĒ

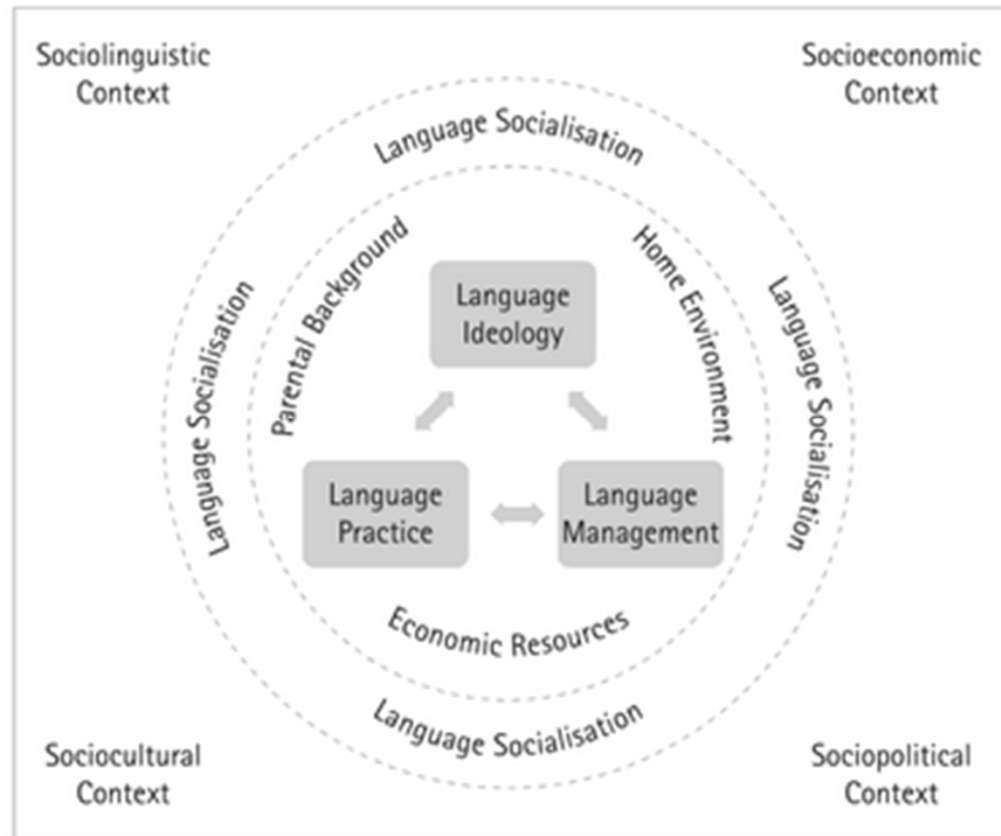
Sākotnēji (21.gs. sāk.): lielāka uzmanība tika pievērsta bilingvālās ģimenēs lietotajām valodām, to izvēlei, valodu prakses un lingvistiskās attieksmes jautājumiem.

VALODAS POLITIKAS UN PLĀNOŠANAS PĒTĪJUMU KONTEKSTS

Mūsdienās: arvien vairāk ienāk **sociālā dimensija**, nosakot mikrovides un makrovides ietekmi uz ģimenēs pieņemtajiem lēmumiem.

Ģimenes valodas politikas modelis

Curdt-Christiansen 2018: 422,
balstoties uz Spolsky 2004

Pētījuma mērķis un jautājumi

■ Pētījuma mērķis:

atklāt būtiskākos iemeslus, kas ir veicinājuši mazākumtautību ģimeņu lēmumu izglītot bērnus latviešu mācībvalodas izglītības iestādēs, kā arī šī lēmuma ietekmi uz ģimenēs lietotajām valodām.

■ Pētījuma jautājumi:

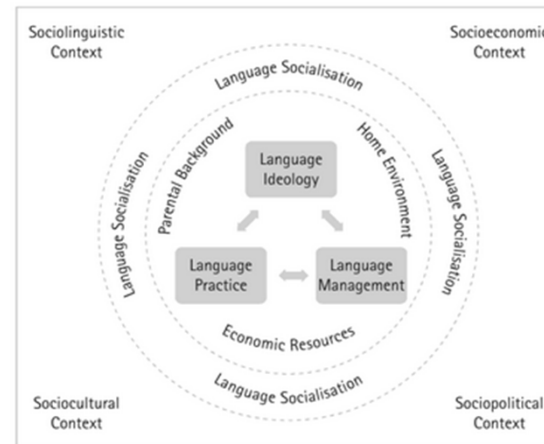
- Kāda ir bijusi vecāku motivācija, izvēloties bērniem izglītības iestādes ar latviešu mācībvalodu?
- Ar kādu attieksmi šīs ģimenes ir saskārušās no citu ģimenes locekļu vai mācību iestāžu darbinieku puses?
- Kā bērnu mācības latviešu valodā ir ietekmējušas valodu praksi mājās?

Pētījuma bāze

- Pētījuma pamatā ir triju Rīgā dzīvojošu ģimeņu strukturētās intervijas dati (2019-2020).
(Intervijā ir 21 jautājums, grupēts 3 daļās; jautājumus sk.: Martena 2021)
- Krievu valodā runājošas ģimenes, kuru bērni pirmsskolas vai pamatskolas izglītību ir ieguvuši vai turpina iegūt latviešu valodā.
- **Trīs dažādu paaudžu ģimenes:**
  - pirmās ģimenes respondente dzimusi 1970. gadā, abas meitas ir beigušas gan pirmsskolu, gan vidusskolu ar latviešu mācībvalodu (viena arī jau universitāti);
  - otrajā ģimenē abi bērni (8 un 13 gadi) ir apmeklējuši latviešu mācībvalodas bērnudārzu un šobrīd mācās latviešu mācībvalodas skolā (interviju sniedza mamma, kura dzimusi 1983. gadā);
  - trešā ģimene, kurā datu iegūšanas brīdī abiem bērniem (dvīņiem) bija nepilni pieci gadi un kuri apmeklēja latviešu mācībvalodas bērnudārzu (interviju sniedza tētis, 2020. gada janvārī – 32 gadi).
- Saziņas valoda starp vecākiem un bērniem ģimenēs ir krievu valoda, un visu triju ģimeņu vecāki arī savā bērnībā ar vecākiem ir runājuši tikai krievu valodā.

Pētījuma rezultāti ĢVP modeļa kontekstā

ĢVP MODELIS (CURDT-CHRISTIANSEN 2018)

SOCIOLINGVISTISKAIS KONTEKSTS

- Atspoguļojas respondentu komentāros par polarizēto latviešu un krievu sabiedrību, līdz ar to ne vienmēr atbalstošo attieksmi pret ģimenēs pieņemtajiem lēmumiem attiecībā uz latviešu mācībvalodas izglītības iestādēm (no ģimenes locekļu, piemēram, vecvecāku, puses, bet arī kolēģu un draugu ietekme).

Mūsu ģimenē tā bija kritiska situācija. Mana vīra vecāki teica, ka mums vajag mūsu meitu vest uz krievu bērnudārzu.

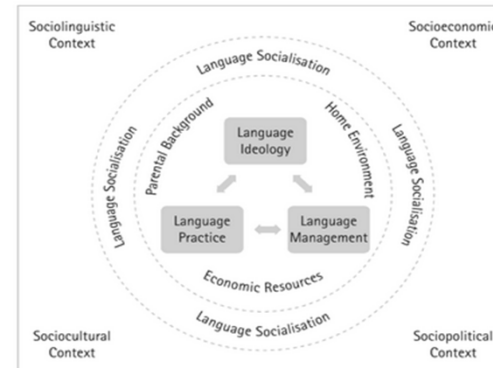
(2. ģimene)

Tas bija apzināts lēmums. Nu ļoti lielas diskusijas nebija, šaubas bišķiņ bija. Nu, piemēram, ir tādi bijuši gadījumi, paziņas, draugos, ka bērns ir mācījies, nu, mērķis ir viens, ka cilvēks pārvalda ļoti labā līmenī latviešu valodu. Bet mums bija šitādi gadījumi draugos, ka cilvēks ir gājis, nu, latviešu bērnudārziņā un neko nav iemācījies. Nu, vot, mēs nezinām iemeslus, bet, piemēram, ir konkrēti... Man liekas, pat divi gadījumi mūsu apkārtnē, kur, piemēram, ir gājis cilvēks, pēc tam viņš gāja, gāja mazākumtautību skolā. Viņam bija problēmas ar latviešu valodu, viņš nerunāja, nu, nevar teikt, ka tur ir kaut kāds, tādas pazīmes, ka cilvēks pārvalda valodu izcili, ja. Lūk, tā ir viena lieta, ja, un otra lieta, ka, piemēram, ka atkal mūsu draugos ir, ka nu, nav gājuši tai integrācijā, ne integrācijā, ka, respektīvi, bērns bija tur nepriecīgs, raudošs, tur negāja, respektīvi, ja. Tad viņi mainīja bērnudārzu. Nu šitais mums tā kā, nu, par to mēs bišķiņ arī padiskutējām. Nu, beigās pieņēmām tomēr lēmumu, riskēsim, paskatīsimies, kā tas būs. (3.ģimene)

Pētījuma rezultāti GVP modeļa kontekstā

GVP MODELIS (CURDT-CHRISTIANSEN 2018)

SOCIOPOLITISKAIS KONTEKSTS

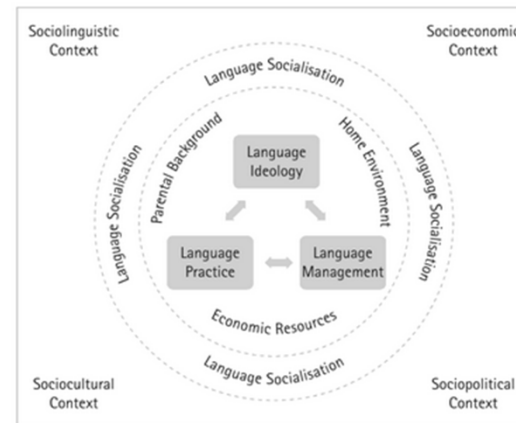
- Abās ģimenēs, kurās lēmumi tika pieņemti 20. gs. 90. g. un 21. gs. pirmajā desmitgadē, ir uzsvērts, ka Latvijas neatkarības atgūšana ir bijis pietiekams iemesls, lai rūpētos par bērnu nākotni, arī pragmatiskā nozīmē – lai viņiem valodas dēļ nav problēmu Latvijas sabiedrībā.
- 3. ģimenē, kurā vecāki ir trīsdesmitgadnieki, šis arguments vairs netiek minēts. Tas ļauj izteikt pieņēmumu, ka labas latviešu valodas zināšanas ir pašsaprotams jautājums, kas vairs netiek nedz politiski uztverts, nedz komentēts.

Pie tam tas bija, protams, saistīts ar to, ar Latvijas brīvības iegūšanu. Un mēs toreiz jau skaidri, nu, es skaidri apzinājos to, ka bez otras valodas te mums, ā, būs kaut kā ne tā. Es nezinu, man nekad nebija pretestības pret latviešu valodu, iespējams, ka tas ir saistīts ar to [..], ka man ir latvieši radi, ā, man ir draugi latvieši, pat pārsvarā. Un man, man tas nav šķērslis. Un līdz ar to tas pats par sevi bija. (1. ģimene)

*(..) mums nevajag uzvesties kā padomju cilvēkiem, Latvija nav vairs Padomju Savienība, tas ir jāatzīst (..).
(2. ģimene)*

Pētījuma rezultāti GVP modeļa kontekstā

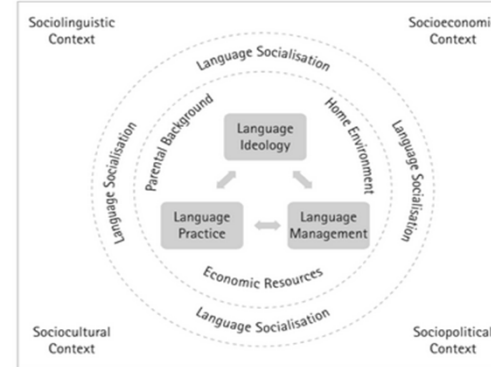
GVP MODELIS (CURDT-CHRISTIANSEN 2018)

SOCIOEKONOMISKAIS KONTEKSTS

Intervijās atklājas visvājāk, vairāk – netieši, komentējot savu bērnu potenciālo nākotni, kurā vērtība tiek piešķirta gan latviešu un krievu valodai, gan arī starptautiskajām valodām, galvenokārt – angļu valodai.

ĢVP MODELIS (CURDT-CHRISTIANSEN 2018)

Pētījuma rezultāti ĢVP modeļa kontekstā

SOCIOKULTŪRAS KONTEKSTS

- Intervijās tam piešķirta vislielākā nozīme.
- Visās ģimenēs respondenti apzinās latviešu valodas nozīmi, lai bērni varētu integrēties Latvijas sabiedrībā, bet tajā pašā laikā viņi uzsver dzimtās valodas un kultūras lomu savas identitātes saglabāšanā.
- Respondenti nelieto vārdu *identitāte*, bet viņu stāstījumā šī vēlme tiek izteikta netieši, norādot, ka tā ir gan valsts, gan viņu pašu atbildība par dzimtās valodas saglabāšanu.
- Visas trīs ģimenes apzinās sevi kā izņēmumu, salīdzinot ar citām mazākumtautību ģimenēm, jo saviem bērniem izvēlējušās latviešu mācībvalodas izglītības iestādes.
- Respondenti paši arī uzsver, ka tieši ģimeņu lingvistiskā attieksme ir tā, kas veicina vai kavē bērnu latviešu valodas apguvi.

Es redzu to kā nenormāli lielu problēmu. Un skola tur neko nevar izdarīt, nu, ļoti maz var izdarīt. Ja ģimenē ir naidīgs, naidīgs, ne naidīgs, nu, neadekvāts kaut kāds noskaņojums. 3. ģimene

Tāpat paši vecāki kā lielu problēmu min faktu, ka citās ģimenēs kopumā kultūras piedāvājums (grāmatas, teātra izrādes, pasākumu apmeklējums), nodarbošanās ar bērniem ir nepietiekams, kur nu vēl latviešu valodā:

[..] kādi vecāki ir tam bērnam un ko viņi viņam iedod. 3. ģimene

Mācību vides ietekme uz ģimenes valodu vidi

KODA MAIŅA (SARUNĀ – LATVIEŠU VALODAS VĀRDI)

“Nu, piemēram, viņi spēlējas un [..]: *o, metam zaķi*, nu, viņi runā krievu, krievu valodā un pēc tam: *o, metam zaķi*. Latviski pasaka, ja. Vai vienkārši spēlējas un sāk, sāk, es tā saprotu, ka viņi vienkārši sāk modelēt tās pašas situācijas, kas ir bērnudārzā, piemēram: *tu slikti uzvedies*.” (3. ģimene)

VĒLME NODOT NĀKAMAJĀM PAAUDZĒM DZIMTO VALODU

“Ņemot vērā, ka tagad meitai piedzima bērni, mēs vienojāmies otrādi. Tā kā tagad viņiem ir ģimenes valoda latviešu, tad mēs vienojāmies, ka es būšu tā vecmamma, kura nesīs kāreiz savukārt krievu valodu kopš dzimšanas. Bet man ir jāatzīstas, es kaut kā, kā saka, *прогнулась прогнулась* toties [..]. Rezultāts bija, mazdēli mani uztver kā latviešu, nu kā (smejas) latviskotu vecmammu, ja var tā izteikties, ja.” (1. ģimene)

Secinājumi

- Lēmums bērnus skolot latviešu valodā un savas patības apzināšanās var tikt uzskatīti par vēlmi savienot personisko (kultūras, lingvistisko) identitāti ar pilsonisko identitāti.
- Tā ir vēlme saglabāt un attīstīt bērnos kā krievu valodu un kultūru, tā arī latviešu valodu un kultūru, mēģinot izvairīties no latviešu valodas apguves uz dzimtās valodas rēķina.
- Ģimenes vēlas saglabāt krievu valodu kā ģimenes valodu, bet tajā pašā laikā akceptē bērnu ienesto divvalodību mājās. Šāda attieksme ir tikusi kritizēta gan no tuvāko ģimenes locekļu puses, gan arī no kolēģu un draugu puses, norādot, ka tādā veidā ģimenes nodod savu identitāti un ir pakļautas asimilācijai.
- Pētījums atklāj, ka tieši šādām ģimenēm, kurās latviešu valodai tiek piešķirta vērtība un kuras spēj novērtēt gan dzimto valodu, gan latviešu valodas nozīmi savu bērnu nākotnē, būtu nepieciešams atbalsts bērnu izglītošanai latviešu valodā.
- Šo ģimeņu pieredzes stāsti būtu jāizmanto kā labās prakses piemēri citu ģimeņu lingvistiskās attieksmes maiņai.

Izmantotā literatūra

- Curdt-Christiansen, Xiao Lan (2018). Family language policy. James W. Tollefson and Miguel Pérez-Milans (eds.). *The Oxford Handbook of Language Policy and Planning*, Oxford: Oxford University Press, pp. 420–441.
- Schwartz, Mila; Verschik, Anna (eds.) (2013). *Successful Family Language Policy. Parents, Children and Educators in Interaction*. Series Title: Multilingual Education, Netherlands: Springer Netherlands.
- Spolsky, Bernard (2004). *Language Policy*, Cambridge: Cambridge University Press.

Raksti par manu pētījumu:

- Lazdiņa, Sanita; Marten, Heiko F. (2021). Why do Russian-speaking families in Latvia choose Latvian-medium education? Three narratives about critical events. Anna Verschik (ed.). *Multilingual Practices in the Baltic States*, Tallinn: TLU Press, Tallinn University, ACTA Universitatis Tallinnensis, 240–282.
- Martena, Sanita (2021). Latviešu mācībvalodas izglītības iestādes izvēle saviem bērniem: kādi ir krievu valodā runājošo ģimeņu iemesli? Dace Markus (red.). *Latviešu valodas apguve. XIII Starptautiskais baltistu kongress: rakstu krājums*. Liepāja: LiePA, 178–199.